

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ

śrīkavitārkikasīṃhasya sarvatantrasvatantrasya
śrīmadvēṅkaṭanāthasya vēdāntācāryasya kṛtiṣu
yādavābhyudayē mahākāvyē

॥ ēkōnaviṃśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ

śrīmatē rāmānujāya namaḥ

śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ

॥ ēkōnaviṃśaḥ sargaḥ ॥

śrīmān vēṅkaṭanāthāryaḥ kavitārkikakēsarī |

vēdāntācāryavaryō mē sannidhattāṃ sadā hṛdi ||

nityaprabuddhamapi nirmalayā svadrṣṭyā

nidrāṇavaddaranimīlitanētrapadmam |

prābōdhikībhirupasēduritīva vāgbhiḥ

svādhīnamartyatanayaṃ śrutivandinastam || 19.1 ||

yāminyapaiti yadunātha vimuñca nidrāṃ

unmēṣa mṛcchati tavōnmiṣitēna viśvam |

jātaḥ svayaṃ khalu jagaddhitamēva kartuṃ

dharmapravartanadhiyā dharaṇītalē tvam || 19.2 ||

aśrāntasantatibhirābharaṇaprakāśaiḥ

ārātrikaṃ pramukhayantya ivōpacāram |

icchanti tē prathamadrṣṭīmananyalabhyāṃ

padmānanāḥ padanivēśanadhanyahastāḥ || 19.3 ||

vṛddhāḥ kathañcidararamṃ vyatibhidya haimaṃ

dauvārikāstava grhītasujātavētrāḥ |

nirgacchataḥ praviśataśca niśāmayantō

nātha tvadēkahṛdayā na bhajanti tandrīm || 19.4 ||

viśvaikatīrthabhajanēna viśuddhimantō

nidrōjjhitā nigamasīmni niśātyayē ca |

vaitānikān vidhivaśēna vihr̥tya vahnīn
 puṇyāśayāḥ paricaranti purōdhasastē || 19.5 ||

nidrāvaśēna nibhr̥tēkṣaṇamutthitānām
 dvitrāṇi mantharapadānyapagatvarīṇām |
 kālē gṛhītamucitē raśanāḥ kathañcit
 maunavrataṃ jahati mugdhavadhūjanānām || 19.6 ||

santyaajyatē taralamauktikajāladr̥śyaiḥ
 tārāgaṇaistridaśavartma tamālanīlam |
 padmāpatēramṛtanirmathanāvasānē
 dugdhāmburāśipṛṣatairiva rūpamagryam || 19.7 ||

nātha sphurantyupayati dyumaṇiprakāśē
 na jyōtiriṅgaṇagaṇā na ca tārakādyāḥ |
 tējasvinō'pi tamasaiva samṛddhimantaḥ
 tvatsannidhau muṣitabhāsa iva tvadanyē || 19.8 ||

ānartitān salalitaṃ divasāvasānē
 vācālaratnavalayairnijahastatālaiḥ |
 nidrālasān mṛgadṛśō gṛhanīlakaṇṭhān
 āvāsayaṣṭiśikharādavarōhayanti || 19.9 ||

nṛtyantyudīritaghanastanitāmakāṇḍē
 nēdīyasīm tava niśamya vibhātanāndīm |
 citrātapatraparimaṇḍalacārubarhāḥ
 śṛṅgārayōniśarapatrarucō mayūrāḥ || 19.10 ||

nirgatya citragarutō nilayāntarēbhyaḥ
 tārasvanāstaruṇavidrumatāmracūḍāḥ |

ratnāṅkaṇēṣu ramaṇībhīravēkṣyamāṇāḥ
 krīḍāraṇaṃ vidadhatē kṛkavākuvaryāḥ || 19.11 ||

prāptāstulāṃ haritakōmalabāhyapatraiḥ
 kiñcitparisphuritaśōṇamukhaiḥ sarōjaiḥ |
 vāmabhruvāṃ valayapaṅktiṣu sañcarantyō
 mañju kvaṇanti maṇipaṇjaraśārikāstē || 19.12 ||

pratyakṣitē tamasi yāsyati viprakarṣaṃ
 sañchannabhānumati samprati jīvalōkē |
 gaṅgāyamānasalilaṃ nijaraśmīyōgāt
 siṣṇāsayēva sitabhānurupaiti sindhum || 19.13 ||

pratyūṣagharmasamayēna samagradhāmnā
 śōṣaṃ vrajatyamṛtaraśmīmayūkhapūrē |
 aḥnāya kaiścidabhighātamavāpnuyatyāḥ
 tārāḥ prayānti vilayaṃ tanubudbudābhāḥ || 19.14 ||

patyustviṣāṃ prajahataḥ prathamābdhitalpaṃ
 sandhyāsarōruhadṛśaḥ prathamōtthitāyāḥ |
 sīmāntitē timirakuntalamadhyabhāgē
 sindūrarājiriva bhāti mayūkharēkhā || 19.15 ||

jyōtsnāpadēśamavadhūya sitōttarīyaṃ
 stōkāvaśēśitasadābharaṇaprabandhā |
 aṅgīkarōtyaruṇabhāvitamaṅgarāgaṃ
 prācī diśā dinapatiṃ paribhōktukāmā || 19.16 ||

nirṇijya samprati niśāṅganivēśalagnaṃ
 kālēyapaṅkamiva santamaṣaṃ kalaṅkam |

kṣōṇībhṛtāmaruṇadīdhitayō'nuraktāḥ
pādānalaktakarasaivira rañjayanti || 19.17 ||

prādurbhaviṣyati carācarajantuvargē
prāptā'ruṇēna vidhunā tamasā ca vėlā |
ābhāti bhāvitaparaspārālēśayōgā
māyāvīpaktiriva lōhitaśuklakṛṣṇā || 19.18 ||

unnidrapadmanayanaḥ subhagōtpalābhaḥ
sambhāvitō munigaṇairupapannabōdhaiḥ |
rāgōttarāṃ śriyamavāpya rathāṅgaśōbhī
jātaḥ sa ēṣa samayō jagadēkasēvyah || 19.19 ||

nītaḥ śramaṃ nihatarātrivarūthinīkaḥ
candrātapatravinipātaviluptabhūmā |
pratyūṣavairivibhavēna parāhatātmā
kālapratīkṣa iva gacchati kāmavīraḥ || 19.20 ||

yō'sau janasya diśatīva sudhānidhānaṃ
jātadhvaniḥ śrutiṣu jāgaradundubhistē |
manyē sa ēva madanasya niśācarasya
svacchandasaupṭikanivṛttimabhivyanakti || 19.21 ||

antarbahiśca tamasā parimucyamānē
jāgaryayā jagati samprati dīpyamānē |
pañcāyudhaścira-pariśramaśāntimicchan
nidrāmupaiti hṛdayēṣu nitambinīnām || 19.22 ||

agrē bhavan gururiva svayamānakānāṃ
ādiṣṭasampadiva kandharayā tavaiṣaḥ |

vyaktaplutēna ninadēna viśuddhavarṇaḥ
prastauti nātha nigamān pratibōdhaśaṅkhaḥ || 19.23 ||

mugdhāḥ svamuṣṭiparimēyamanōjñamadhyāḥ
paryāyacāpalatikā iva pañcabāṇaḥ |
prāsthānikapraṇayadurvinayōpaśāntyai
pratyakṣayan pratinivartayatīva yūnaḥ || 19.24 ||

antaścakāsadasitōtpalamaṅkayōgāt
bhāsōnmadēva parimīlitatāarakārdhā |
niṣpītakāntimakarandarasaṃ pratīcyāṃ
nīhārabhānucaṣakaṃ nidadhāti sandhyā || 19.25 ||

drṣṭvā nimīlitavatīṃ niyatiprabhāvāt
ātmapriyāṃ kumudinīmavadhūtadhāmā |
cyōtattuṣāranayanōdakabindurinduḥ
prasthānamicchatī mahatpratipannadainyaḥ || 19.26 ||

bhōktuṃ divaṃ nijaviyōgaviluptadīptiṃ
prāgēva tīvrarucinā prahitēva sandhyā |
mālinyayōgamapanīya karāvamarśaiḥ
prāyō yathārhamanulimpātī kuṅkumēna || 19.27 ||

ardhēna pāṭalamanūrukarānuṣaṅgāt
ardhāntarēṇa maṇimēcakamantarikṣam |
asprṣṭatāpamadhirōhati nistamaskaṃ
saṃvītapītavasanēna tulāṃ tvayaiva || 19.28 ||

padmāpadāmburuhayāvakapiṅgabhāsā
bhāsā nitāntamudayāntaritasya bhānōḥ |

ārajyatē gaganamadya jagatprasūtēḥ
nābhīsarōruhabhuvā rajasēva gātram || 19.29 ||

dagdhum tamō danujabr̥ndamivāmburāsēḥ
uttasthuṣō madhuripōriva tigmadhāmnaḥ |
unmēṣiṇī sumanasāmuditā purastāt
cakraprabhāmanukarōti marīcimālā || 19.30 ||

dr̥ṣṭidvayaṃ niyatakālamidaṃ prajānāṃ
ēkā nimīlati tayōritarā'pyalakṣyā |
tattādr̥śōstava dr̥śōryugapatprabōdhāt
ālōkayōgamanaghaṃ bhajatāṃ trilōkī || 19.31 ||

prācīnaśailaviṣayē pracurāṃśurēkhāṃ
sandhyādaśāmaruṇarāgaghṛtāvasiktām |
kālō nidhāya sṛjatīva śanaistadantē
tigmadyutiṃ tribhuvanaikamahāpradīpam || 19.32 ||

paryāptaraśminikarēṇa suvṛttabhūmnā
sūryēndubimbayugalēna samasthitēna |
ābhāti kālavanijā parikalpyamānā
naktaṃdivakṣaṇatulēva nabhaḥ sthalaśrīḥ || 19.33 ||

naīsaṃ tamaḥ kṣipati nanditacakravākē
padmān prabōdhayati bhāvitamitrabhāvē |
dr̥ṣṭiṃ prasādayati darśitasatpathē'smin
dōṣōlbaṇā kumudinī bahumānaśūnyā || 19.34 ||

pādaspr̥śāṃ diśati bhūmibhṛtāṃ prakāśaṃ
sattvaṃ samēdhayati sadbhirudīritārghyaḥ |

tējōgaṇānapi tiraskurutē svadīptyā
cakrapriyastvamiva samprati caṇḍabhānuḥ || 19.35 ||

ājānapāṇḍaratanuḥ parabhāgamṛcchan
nīlāmbaradyutimuṣā nijalāñchanēna |
sphītākṛtiḥ parigatō madarāgalakṣmyā
vīra tvadagraja ivaiṣa vibhāti candraḥ || 19.36 ||

sandhyōparāgasamayaṃ pratilabhya puṇyaṃ
snātum niśā gaganasaudhatalāvatīrṇā |
āraktarūpamavalambayatā karāgraṃ
patyā saha praviśatīva paraṃ samudram || 19.37 ||

dēva tvayīva divasāgamajāgarūkē
saṃraktaviśvamudayaṃ savitaryupētē |
astaṃ śanairabhipatan bhajatē mṛgāṅkaḥ
tvadvairivāravanitāvadanēndvavasthām || 19.38 ||

rājā'stamēti suhrdā madanēna sārdhaṃ
dīnākṛtiḥ kumudinīdr̥ḍhabaddhakōśā |
vairī samēti viṣamāśva itīva bhītā
chāyācchalēna bhajatē gaganam triyāmā || 19.39 ||

āmṛśya rātrimaruṇōdayajātapuṣpāṃ
prāptānutāpa iva satpathalaṅghanēna |
jyōtsnāṃśukaṃ dvijapatiḥ paridhāya nūnaṃ
vrīḍānatō viśati vārinidhiṃ vivarṇaḥ || 19.40 ||

abhyēti bhānurudayādrimasahyatējāḥ
sthātum sa ēṣa samayō na mamēti paśyan |

prāyaḥ samāśrayati pāśabhṛtā'bhiguptaṃ
tārāpatiścaramasāgaratōyadurgam || 19.41 ||

mūlē manāgbhavati muñcati pūrvabhāgaṃ
śaithilyamṛcchatī tamālarucistriyāmā |
ākṛṣyatē caramaśailavanē vihartuṃ
sīrāyudhēna yamunēva sudhāṃśunēyam || 19.42 ||

prasthānakālabhajanāt paritōṣitēna
jyōtsnātmikāṃ harivadhūsahajāna dattām |
prāyēṇa nākavanitānakhadīpti lakṣyāṃ
śēṣāpaṭiṃ caramabhūbhṛdasau dadhāti || 19.43 ||

sūkṣmābhirāmanījadīdhitisūtralambī
paryantalagnatimirālakadarśanīyaḥ |
sindūrarañjita ivaiṣa vibhātalakṣmyāḥ
sīmantamauktikamaṇiḥ pratibhāti candraḥ || 19.44 ||

prālēyarūṣitamidaṃ prathamētarābdhau
magnaikadēśamanuyāti mṛgāṅkabimbam |
mānacchidāṃ makarakētanasāyakānāṃ
śāṇōpalaṃ ciranigharṣaṇakarsītārdham || 19.45 ||

ādaḥ varābhamuditaṃ śarapāṇḍu madhyē
paścānmadhūkaparidhūsaramindubimbam |
sampadyatē punaradr̥śyatamāmavasthāṃ
kālārpitaṃ karajacihnamiva kṣapāyāḥ || 19.46 ||

naiśaṃ tamisramaruṇēna viluptasāraṃ
niḥ śēṣayannayamudēti mayūkhamālī |

satsēvanēna puratō muṣitaikadēśaṃ
vidyāvatāṃ vrjinarāśimivāntarātmā || 19.47 ||

udgacchatā puruṣakēsariṇēva pūṣṇā
kālē tamō vidalitaṃ karajaiḥ pravālaiḥ |
gāḍhaṃ hiraṇyakaśipōriva gātramanyat
sandhyācchalēna rudhiraṃ kṣaratīva sāndram || 19.48 ||

prāptōdayasya tapanasya tavēva dhāmnā
kṣiptō guhāntaraniruddha ivāndhakāraḥ |
viśvāvalōkananirōdhaviyātavṛttēḥ
atyāhitasya paripākamivaiṣa bhuñktē || 19.49 ||

magnā ciraṃ mahati santamasāmburāśau
daṃṣṭrābhirāmarucinā divasāgamēna |
utkṣipyatē danujaśōṇitalōhitēna
prāyō varāhavapuṣā vibhunēva bhūmiḥ || 19.50 ||

nidrāmapāsyā tamasā ca dṛśō nirōdhaṃ
pratyañmukhaṃ prathamataḥ prathayan prakāśam |
niḥśrēyasapratipadēna nijēna dhāmnā
viśvaṃ samādhiriva darśayatē vivasvān || 19.51 ||

āśāparītamavivēkamivāndhakāraṃ
śaṅkāśatāspadamalakṣitasarvatattvam |
nirdhūya samprati niśāmiva bāhyavidyāṃ
tattvāvasāya iva bhāti vibhātakālah || 19.52 ||

nirviśya candrasitapadmarasaṃ niśātmā
lōlambajātirabhitō lulitānyapuṣpā |

tvadvaktracandranirapāyarasānidānīm
padmānupaiti paritōṣitarājahaṃsān || 19.53 ||

nātyantataḥ kumudinī pratipannanidrā
nātīva bōdhamupayāti sarōjinī ca |
ētēna nūnamanayōraviśēṣadrśyā
nāthānuvṛttiniyatēva bhavatyavasthā || 19.54 ||

paryasyatā surabhi padmaparāgajālaṃ
pakṣānilēna paridhūnanasambhavēna |
saṃdhukṣayanti makaradhvajahavyavāhaṃ
śāntaṃ punaḥpunaramī sarasīṣu haṃsāḥ || 19.55 ||

kālōtthitāḥ sthitibhṛtō guṇayantritattvāt
dānōdakārdrakarapuṣkaradarśanīyāḥ |
sambhāvayantyabhimukhāḥ samayōpayātān
bhṛṅgān vanīpakajanāniva vāraṇēndrāḥ || 19.56 ||

gañjāmupētya madakuñjaragaṇḍapāliṃ
mattān samīkṣya madhupān pariḡhūrṇamānān |
śuddhāni hanta kumudāni tamasyapētē
bhūyastadanvayabhayādiva saṅkucanti || 19.57 ||

sattvakṣamādhikatayā śayitāḥ pṛthivyām
nidrāmayīm vyapagamayya nijāmavidyām |
niḥ saṅgavṛttiniyatāḥ sthirasaṃyamārḥāḥ
muñcanti samprati madam muditā gajēndrāḥ || 19.58 ||

sainyādayastava hayāḥ samayē prabuddhāḥ
catvāra ēva nigamāstava mūrtimantaḥ |

āvartayantyatanuhēṣitavīcibhēdaiḥ
vairātrikaṃ vaṭubhiradhyayanam pravṛttam || 19.59 ||

āyōdhanē viharanē'pyavadhānavantaḥ
prājyaiḥ paricchadapariṣkaraṇōpacāraiḥ |
saṃyōjayanti rathayōgavidaḥ śatāṅgaṃ
tārksyaṃ dvitīyamiva sārathayastvadīyam || 19.60 ||

nidrāvaśēṣavigamē'pi madānuṣaṅgāt
mandam dṛśō mukulayanti madāvalēndrāḥ |
ēṣāmanūrukiraṇairaruṇīkṛtānām
saptasrutām bhavati sāndhyapayōdalakṣmīḥ || 19.61 ||

ālakṣya dūramavarōdhagṛhādamuṣmāt
svābhāvikaṃ vadanamārutasaurabhaṃ tē |
ambhōruhām guṇamapatrapayan samīrō
mandam paribhramati mandiradīrghikāsu || 19.62 ||

āghūrṇitāni mṛdunā pavanēna padmā -
nyāvēdayanti madalēśamayīmavasthām |
nirgacchatām tava ca vāravadhūjanānām
nidrāvaśēṣakaluṣāṇi vilōcanāni || 19.63 ||

rēṇūtkarāḥ sarasijōtpalakairavāṇām
kurvantyanūrutimirēnduruciprakāśāḥ |
prāyaḥ samudrataruṇīparikarmabhūtām
carcām navīnaghusṛṇāgurucandanānām || 19.64 ||

adhyāsitam kumudatalpamapōhya kālē
padmōtpalāni śanakaiḥ śriyamāvrajaṇtīm |

saṁvījayantyalaghucāmaradarśanīyaiḥ
pakṣaiḥ svayaṁ parijanā iva rājahaṁsāḥ || 19.65 ||

pratyūṣalakṣaṇarasāyanasamprayōgāt
prālēyaraśmimahasā jarasēva muktāḥ |
padmōtpalaprabhṛtibhiḥ parikarmavatyō
gr̥hṇanti yauvanadaśāṁ gr̥hadīrghikāstē || 19.66 ||

audyānikīṣu sumanaḥ svanavāptapūrvam
nūnaṁ sarōruhavanēṣu ca nūtanēṣu |
āditsatē vadanamārutasaurabhaṁ tē
śayyānikāyyamabhitō viharan samīraḥ || 19.67 ||

arcyasya samprati satāmavagāḍhatīrthā
manyē pragṛhya nalinī makarandamarghyam |
vyaktadvirēphaninadā vihitābhimukhyā
patyustviṣāṁ praṇayatīva karaprasāram || 19.68 ||

jyōtsnāsakhīm kumudinīm bhramaraḥ prahr̥ṣyan
nirviśya nityapariśuddharuciṁ niśāyām |
rāgādupaiti nalinīm rajasā'bhijūṣtām
kiṁ nāma nācarati manmathahastavartī || 19.69 ||

sandhyācchalēna puruṣōttama sāmprataṁ tē
saivādhunā bhṛgusutā tamasāṁ nihantrī |
bhūyaḥ samutthitavatī dhṛtapuṇḍarikā
bhōgāya sāgaragr̥hādbhuvanaikayūnaḥ || 19.70 ||

candrātapatridivaśaivalinīpravāhē
magnōtthitām kamalinīmupasēvamānāḥ |

pratyagrabhinnamukulaprasṛtaiḥ parāgaiḥ
utthāpayantyagurudhūpamivōtpalinyaḥ || 19.71 ||

paurandarīm diśamanūrunibaddharāgām
dṛṣṭvā tathā pariṇamatyaparā diśā'pi |
strīṇām gatānugatikapratipattibhājām
khyātaṃ tatō bhavati kāmītakāminītvam || 19.72 ||

nidrāyatē kumudinī cirasamprabuddhā
suptā prabōdhamupayāti sarōjinī ca |
yāmēṣu vṛttimanayōradhigamya nūnaṃ
śiṣyāyitaṃ tvadavarōdhanitambinībhiḥ || 19.73 ||

mitrasya luptatamasō'pyatirāgabhājāḥ
samprēkṣaṇaṃ mama na yuktamitīva matvā |
mīlatyasau kumudinī saha tārakābhiḥ
prāptaṃ vrataṃ tadiha rājaparigrahāṇām || 19.74 ||

āmōdayōgamavaśāt sahasā'srayantē
patyustviṣāṃ tava ca pādaniṣēvaṇēna |
kṣiptāstvayā hṛdi grhītaśucaḥ kṣitīndrāḥ
svāntarniviṣṭamadhupāśca sarōjakōśāḥ || 19.75 ||

āvissmitairamṛtasindhutaraṅgakalpaiḥ
ākēkarapriyatamājanadrṣṭibhōgyaiḥ |
tvatsaukhaśāyanikasūrigaṇēna sārdhaṃ
nirvēśayōgamupayāma nirīkṣaṇaistē || 19.76 ||

adhigatanilayānāmaupavāhyadvipānām
madapayasi vitanvan majjanōnmajjanāni |

pravahati pavamānaḥ spandayan mandamandaṃ
pariṇamadaruṇimnaḥ paṅkajāraṇyakōśān || 19.77 ||

upavanamadhupānāmunmadasvairagītaiḥ
tanumarudupadiṣṭaiścārulāsyairlatānām |
daravilulitadānairdantinām karṇatālaiḥ
samayasamucitaṃ tē bhāti saṅgītakṛtyam || 19.78 ||

harati rativihārairardhavisraṃsitānām
yuvajanahṛdayāni śrāntapañcāyudhāni |
upahitaguṇamārādutthitābhirvadhūbhiḥ
kuṭilaniyamitāgraṃ gumbhanaṃ cūlikānām || 19.79 ||

kṣitiriyamavadhūtadhvāntanīlōttarīyā
vikasitamukhapadmā vyaktasandhyāṅgarāgā |
abhimatakaradānā nirvyapēkṣā tvadanyaiḥ
anubhavitumiva tvām darśayatyātmarūpam || 19.80 ||

madhuna iva dayāyāḥ sāmarasyaṃ dadhānaiḥ
kamalavanamananyām kāntimadhyāpayadbhiḥ |
phaṇipatiramaṇīyaṃ dēva paryaṅkamuijhan
pariṇamaya śubhaṃ naḥ pāvanairakṣipātaiḥ || 19.81 ||

dinamukhamiti nāma śrāvitaḥ sūtaputraiḥ
abhajata jitanidrō jāgaraṃ yādavēndraḥ |
saridapagamakālē sādhusaṃrakṣaṇārthaṃ
munibhiriva sa ēva stūyamānō mukundaḥ || 19.82 ||

dhanamiva nigamānām dharmamuttambhayiṣyan
trijagadanuvidhēyaṃ karma niṣpādyā sāndhyam |

sitaḡaṇaparidhānaiḥ sēvitō mantrimukhyaḥ

alamakuruta nāthō haimamāsthānapīṭham || 19.83 ||

|| iti śrīkavitārkkikaṣiṃhasya sarvatantrasvatantrasya

śrīmadvēṅkaṭanāthasya vēdāntācāryasya kṛtiṣu

yādavābhyudayē mahākāvyē ēkōnaviṃśaḥ sargaḥ ||

kavitārkkikaṣiṃhāya kalyāṇaḡaṇasālinē |

śrīmatē vēṅkaṭēśāya vēdāntaḡuravē namaḥ ||